

Силвия Басева

ХУДОЖНИЦИ, РИСУВАЩИ БАЛЧИК. МОРСКИЯТ ГРАД КАТО ИЗТОЧНИК НА ВДЪХНОВЕНИЕ ЗА БЪЛГАРСКИТЕ ХУДОЖНИЦИ ПРЕЗ ХХ ВЕК

Silvia Basseva

ARTISTS DEPICTING BALCHIK THE SEASIDE CITY AS A SOURCE OF INSPIRATION FOR THE BULGARIAN ARTISTS FROM THE TWENTIETH CENTURY

Abstract: The immense interest that architecture has on bulgarian artists justifies its place among our paintings. One of the prime locations, which inspired artists to draw architecture is Balchik. By following the compositions, inspired by our seaside town, we can discover representatives of all the generations of bulgarian artists, including some of the most renowned names. The inextinguishable interest in Balchik is a phenomenon in itself. The dispersed combination of vegetation in an urban environment, along with the close proximity of the sea, gives many opportunities for establishing artistic goals, determined by the nature and attitude of the individual painter. The picturesque nook of Bulgaria provokes creativity and leads to diverse artistic achievements. As a result, we possess a qualitative and various arrangements of art pieces, which give a strong foundation for assessment and artistic analysis. The development of landscapes with a Balchik-inspired subject throughout the years is demonstrative of the improvement of painting in Bulgaria, including some of the most influential and original bulgairan artists.

Keywords: *bulgarian artists, draw aarchitecture, Balchik, seaside town, landscapes.*

Природният и архитектурният пейзаж съставляват една основна част от художественото наследство на българската живопис. Още с появата на отделните жанрове в нашето изобразително изкуство в самото начало на ХХ век, те заемат своето трайно място и задържат интереса на художниците през всички години на развитие на живописата в България. Поради своето естество архитектурният и природният пейзаж се рисуват по натура или поне тръгват от натурата, след което се интерпретират по различен начин от автора. Градският пейзаж се среща през всички периоди и стилове, през които минава живописата в нашата страна, и почти всички художници повече или по-малко са работили в това направление. Понякога двата жанра се смесват, но това само допринася за обогатяването на композициите и постига впечатляващо разнообразие от художествени решения. Едно кътче от нашата страна, предизвикващо нестихващия интерес на творците от началото на ХХ век до наши дни, е Балчик. Този факт не е случаен – „Белият град“ е място, съчетало в себе си феноменални природни форми, море и уникална градска архитектура. Съжителството на тези разнородни компоненти дава неизчерпаемо разнообразие от гледни точки и планове, от съпоставяния и контрасти. Разположен амфитеатрално срещу морето, „покатервайки се“ по стръмните хълмове, Балчик предлага провокиращи въображението панорами. Пламена Димитрова-Рачева пише за града в монографията си, посветена на балчишкия художник Асен Петков: „Архитектурата на Балчик има мултиетнически облик – турски складове и махали, татарски и български къщи, високи силози и хамбари за златната добруджанска пшеница, малки джамии с високи минарета, оживени пазари, руини от антични градежи, скулптури, каменни

зидове, високи подпорни стени, върху които италиански инженери извайват новата архитектура на града в стиловете баухаус, ар нуво, неокласика, необарок и др.¹ Голяма роля за неповторимостта на балчишкия бряг играе и резиденцията „Двореца“, която с типичния си силует, видим от километри, го прави разпознаваем и запомнящ се. Виолета Василчина пише в статията си за централната вила от комплекса: „И наистина, избраното образно-пластично решение за вилата я вписва синтетично в терена – тя като че винаги е била там“². Като прибавим към всичко гореописано и присъствието на морето с неговата изменчивост и сурова красота, не е трудно да си представим притегателната сила и „магията“ на мястото. Още много може да се добави за архитектурата и атмосферата на града, но не това е целта на настоящия доклад, по-важно е как тези дадености привличат художниците и им служат като неизчерпаем източник на идеи и сюжети за картини. Ако разгледаме хронологически фактите, първият автор, рисуващ изгледи от Балчик, е Феликс Каниц. Неговите акварели са колкото носители на настроение и естетическа наслада, толкова и точни свидетелства как са изглеждали градът и околностите му през втората половина на XIX век.

Практически невъзможно е в изследване с такъв обем да се обхванат всички живописци, работили в Балчик, но могат да се очертаят периодите, които се оформят през годините, както и да се анализират стиловите направления, в които се работи, и да се изтъкнат най-изявените автори и творби. Вълната от първите български художници, които откриват Белия град, включва някои, завършили в Букурещ творци, като: Атанас Попов, Никола Тахтунов, Георги Урумов – Калиакрата. Малко по-късно и по време на следващите години към авторите, развиващи темата за Балчик, се присъединяват и Христо Каварналиев, Тодор Добруджански, Атанас Михов, Петър Морозов, Иван Христов, Петър Урумов, Никола Даскалов, Константин Трингов, Асен Петков и др. Към Белия град се обръщат и художници, за които този сюжет не е обичаен и които са познати с градските или природните си пейзажи, от други краища на страната ни, като: Никола Танев, Петко Абаджиев, Данаил Дечев, Васил Бараков. Пейзажи, вдъхновени от Балчик рисуват също и автори, които се изявяват предимно в други направления, като например: Светлин Русев, Иван Ненов, Найдено Петков, Вера Недкова, Бенчо Обрешков, Олга Вълнарова, Вера Лукова, Любен Диманов, Дечко Узунов и др. Всички тези художници работят по темата „Балчик“ в продължителния период от 20-те до 80-те години на XX век, някои от тях за определен момент от творчеството си, други на „приливи и отливи“, като при всяко връщане към нея я разработват с ново отношение и различен поглед. В десетилетията на 70-те, 80-те години и в по-нови времена от морския град вдъхновение черпят Ванко Урумов, Иван Кънев, Мая Горова, Надежда Кутева, Димитър Витков, Ивайло Мирчев, Марко Монеv, Дило Дилоv, Иван Чернев, Георги Горчев, Никола Даскалов, Генчо Дръцков, Николай Добрев и много други.

Ранните десетилетия на XX век, или времето между двете войни – това е периодът, който можем да считаме начален за превръщането на Балчик и околностите му в постоянна тема в нашата живопис. Интересен е фактът, че поради историческите обстоятелства румънските художници са първите, които откриват българския град за изкуството. Дойна Пауляну, директор на художествената галерия в Констанца пише в статия за списание „Европа 2001“: „Художникът Александру Сатмари, голям пътешественик, е първият, открил Балчик за една своя картина. Той слязъл по брега на морето откъм Мангалия и забелязал как височината на брега нараства, как слънцето блести по-силно, как наситеното синьо на морето вече не отговаря на името, дадено му преди векове“³. През 20-те години заможни румънски фамилии започват да строят вили по крайбрежието и да канят на гости свои приятели от артистичните среди – някои от които – изявени имена. Пак по това време – през 1924, кралица Мария харесва мястото и решава да изгради резиденция там. Въпреки че изследването ни е посветено на българските автори, интересно е да се съпостави отношението на едните и другите художници към Балчик като художествен обект. Платната на румънски художници са създадени в периода от 1913 до 1940 година. Милена Георгиева отбелязва в статията си за „Проблеми на изкуството“: „Очевидно румънските майстори са били впечатлени от старинната живописност и ориенталска екзотика на града – джамиите, пазарите, мостовете, хълмовете край залива и т.н. Тяхната визия като цяло е някак спокойна,

¹ **Димитрова-Рачева, Пламена.** Асен Петков – художникът от Балчик, Варна, 2016, с. 6.

² **Василчина, Виолета.** Градът Балчик и дворецът на кралицата. Митове и реалности в балканското културно и художествено пространство (до края на 20-те години на XX век). // *Проблеми на изкуството*, 2008, № 8, с. 29.

³ **Пауляну, Дойна.** Балчик в румънската живопис. // *Европа 2001*, 2009, № 3, с. 28.

изучаваща, отбелязваща красивото⁴. Достатъчни са само няколко примера, които потвърждават, че при тях имаме съчетаване на висока професионална подготовка, тънък живописен усет и съзерцателно, ведро излъчване. Такива са например композициите с название „Балчик“, съответно на Александру Сатмари, на Константин Петреску – Драгое и на Хрант Авакиян.

В богатата колекция пейзажи от Балчик, оставена ни от българските художници от всички поколения, можем да видим представени най-различни стилистики и творчески решения. Това е в резултат на свободното разгръщане на индивидуалния подход на всеки автор. Емоционалните внушения варират в диапазона от поетична съзерцателност до драматична наситеност. Въпреки че общи тенденции в пластичното изграждане след средата на века трудно могат да бъдат определени, в първата половина преобладава импресионистичният подход, който е много популярен сред българските художници и то най-вече в жанра на пейзажа. По отношение на сюжетите най-общо се очертават две основни посоки. Към едната от тях предразполага неповторимият по своето разположение Балчик, а именно, панорамите, видяни от висок хоризонт, които включват града, построен по стръмните терени, уникалните варовикови скали и, разбира се – морето. Вторият основен тип композиции са изгледи от града, но вече от по-близо – от гледната точка на минувача, които включват както повече обекти, така и детайли и близки планове, като в повечето случаи морето също присъства. Едни от първите български художници, които идват да рисуват из този край, са маринистите Борис Стефчев, Марио Жеков, Христо Каварналиев. Те създават предимно морски пейзажи, като последните двама се обръщат и към градския сюжет, с което стават едни от първите български художници, рисували Балчик. Това, което ги интересува, са типичната възрожденска архитектура и старинният облик на града. Композициите на Христо Каварналиев „Балчик“ и „Старият Балчик“ са изпълнени със свободен маниер и наситени, сочни цветове. Те са точен пример за градски пейзаж от малък крайбрежен град, изобразяващи стари улици и къщи, лодки, крачещи човешки фигури и морето на заден план. Свежестта, която лъха от платната на Каварналиев, сякаш докарва до зрителя аромата на морския бриз. Марио Жеков поглежда на града отдалеч, като обхваща голяма част от залива. Двамата му пейзажа, рисувани в средата на 30-те, са съответно с поглед откъм морето и от сушата, при което той търси различната изразителност на гледните точки. Ефектът в първия от тях е в това, морето да е на преден план, а далеч зад него да се разгръща прорязаният от белите мелове хълмист бряг, в подножието на които се е сгушил градът. А вторият завладява с простора и разгръщането си в дълбочина. Колоритът на Марио Жеков е богат на нюанси и едновременно с това издържан в преобладаващо студено-сребриста гама – хладна и изискана. Никола Танев също не остава безразличен към красивото кътче от България. През 40-те години той рисува един голямоформатен панорамен пейзаж от града. Композицията, видяна от висока гледна точка, е многопланова, богата на детайли и същевременно изградена с хармонична цялостност. Веднага се различава контрастното и сочно живописване на Танев и виртуозното му предаване на светлината. Вертикално издигащото се минаре е в противовес на ритъма на многобройните покриви и на редуващите се задни планове. Друг негов пейзаж от Балчик е отново от висок поглед, но включва по-ограничен отрязък от градската среда. В него виждаме обляни от светлина къщи и покриви и тънко живописно нюансиране в светла гама, подчертано от тъмни сенки и контури. Пейзажите на Никола Танев са едновременно характерни за индивидуалния му стил и верни към облика на мястото – всеки, който е виждал Балчик, ще го различи веднага в платната му. Майсторството да улавя типичното, сякаш прави портрет на града, е едно от големите качества на неговата живопис. Бенчо Обрешков също рисува няколко платна от града, макар и тематиката да е нетипична за него. Пейзажите му от 1948 година са в светли гама – предимно в сребристи – синьо и бежово, като общото впечатление е за лекота. Големият майстор се проявява в третирането на материалните обекти, като сгради, скали и терени, с въздушност и светлина. Друга наша голяма художничка – Вера Недкова, въпреки че се изявява в полето на различни жанрове и теми, рисува цяла серия пейзажи от Балчик през 1946 година. В обкръжението на морския град и уникалните му панорами тя работи с голяма освободеност. Нейните пейзажи са вдъхновени както от архитектурата, така и от природата. Работи със замах и „на един дъх“, което се долавя от едрите мазки и от смелото полагане на цвета. Гамите ѝ са светли, цветовете – бистри и ясни, повлияни от белотата на къщите и от светлия пясъчник на скалите. Чрез тази серия

⁴ Георгиева, Милена. Фонд „А“ – Лицето на живописата в Балчишката галерия. // *Проблеми на изкуството*, 2008, № 4, с. 9.

пейзажи Вера Недкова постига творческа искреност, показва своите настроения, а резултатът е силно емоционално внушение. От 1947 година е пейзажът на Тихомир Коджаманов „На вълнолома в Балчик“. Необичайната гледна точка откъм морето и кея показва красивата местност и града. Авторът е изградил композицията с импресионистичен подход, което придава неподправена свежест на платното.

Интересът към черноморския ни град продължава и през следващите десетилетия на ХХ век. Специално внимание заслужават пейзажите на Петко Абаджиев. Един от тях – от 60-те години, представлява типичния за града панорамен поглед. В известна степен гледката се доближава до голямата панорама на Никола Танев, чийто ученик и последовател е Петко Абаджиев. Живописното третиране обаче е различно. Сградите са разположени сред ландшафта, разгърнати амфитеатрално пред погледа на зрителя. Обемите са геометризирани, с изявен архитектуроничен характер. В предния план изпъкват няколко съвсем тъмни геометрични силуета, за да поведат погледа навътре, към центъра на композицията, където различаваме жилищни и обществени сгради, църква и джамия – характерни и контрастно разработени, за да достигне до задните планове, където се открояват светлите обеми на балчишките скали, морето и небето. Гамата, в която са решени постройките, е топла и богата на нюанси, изпъкващи още повече на фона на сините тонове на морето и небето и на студените и тъмни акценти на преден план.

Един от художниците, които се възхищават на градската архитектура на Балчик и я пресъздават с много отношение и настроение, е Петър Урумов. Неговата „Улица в Балчик“ от 1968, е композиция, видяна от близък план, с красиви къщи в светли синьо-зелени тонове. Меката пастелна гама изгражда силно осветените от слънцето къщи, чиито стени „греят“ на фона на тъмните, наситени тонове на зеленината. Църковната камбанария на заден план дава характер на старинната градска архитектура, а стълбите в центъра, така типични за Балчик, внасят дълбочина и ритъм в композицията. Общото излъчване на картината е ведро и слънчево, наситено с положителна емоция.

Друг голям майстор на градския пейзаж – Иван Христов, също е посещавал града многократно и е изразил възхищението си в няколко платна, които датират от различни периоди. В „Пейзаж от Балчик“ от 1958, виждаме една от типичните местни скали, заемаща почти целия формат, в подножието на която се гуши малка постройка. Художникът с лекота постига монументалното излъчване, така характерно за неговите платна. Същото наблюдаваме и в по-късните му композиции „Балчик“ и „Терени“, съответно от 1974 и 76. Христов се интересува от величието на пейзажа – природните форми доминират над миниатюрните къщички. Гамите му са сребристи и изискани, при живописването си служи умело с шпакла, като мазките на грубата фактура подчертават структурата на скалите и придават живост на пейзажа.

Първият сред художниците, рисуващи Балчик, който живее постоянно в града е Асен Петков. Повечето от платната му са панорами на града и залива от висока гледна точка, разкриващи характерните скални масиви и разположените на различни нива сгради. Морето присъства, внасяйки спокойна обобщеност, разгръщайки се на заден план. Такъв е пейзажът „Сиври тепе и Джени баир“, от 1965, с островърхите мелове на фона на морето и множеството къщи, разгърнати пред тях. В „Панорамен изглед към Балчик“ от 1966 морето и небето заемат по-голямата площ от формата, а техният сребристосин цвят доминира в общия колорит. На преден план са разположени къщи в по-топли и светли нюанси, в чиито сенки и прозорци отново „се обаждат“ акценти от по-наситено тюркоазено синьо. Впечатлението е ведро и въздушно, композициите са изпълнени с пространство и дълбочина. Внимание заслужава и „Циганската махала с чешмата“ от 1961. Пейзажът е изпълнен с пространство, без да е панорамен, сградите са едри, а скалата зад тях – близка и монументална. Тук колоритът е по-топъл, златистобежов, мазките, с които е полаган цветът са по-изявени и дават посока на формите. Авторът убедително е предал атмосферата на мястото. Това са само няколко примера от голямото по обем творчество на Асен Петков, посветено изцяло на Балчик.

От високо, почти от птичи поглед е видял града Константин Трингов. Неговият пейзаж е недатиран, но може да бъде причислен към зрялото му творчество. В своя типичен маниер авторът насища пейзажа с много светлина и го рисува с едри, смели мазки, които стоят отделени една от друга и придават характер и изразителност на гледката. В пастела си от 1961, Александър Петров показва характерните за балчишкия бряг варовикови скали, които сякаш отразяват с белотата си като екран пълзящите по тях сенки и нюанси. Увенчани с малки къщички, те още повече изпъкват с монументалността си, но

същевременно контурите са плавни и меки. Колоритът е в типичната за Петров студена, синьо-зелено-виолетова гама. Пейзажът на Митю Димитров от 1960 е съвсем различен. Той грабва зрителя с белотата си. Отрязъкът море в дъното на композицията като че ли е най-цветното петно в нея. Всичко останало – скалите и къщите – е потопено в светлина, като само няколко дискретни контура и сенки под стрехите „рисуват“ формите. Лекотата в разработката и тънките нюанси на живописца въздействат с приповдигнатата си емоция. Марко Монеv пък ни показва противоположно живописно решение в композицията си от 1969. Художникът е избрал поглед откъм морето, а изпълващите целия формат скали, с миниатюрни къщички в подножията, са решени в наситена, тъмна гама, като авторът е наблегнал на тяхната материалност, подкрепяйки я със съответстващо оловносиво небе и море в тъмен нюанс на синьото.

През следващите десетилетия – 70-те, 80-те и 90-те години – Балчик се утвърждава като популярна дестинация за творчески пътувания и контакт с природата и архитектурата. Плавен е преходът към творческите търсения от последните години на двадесети век – без резки промени, но с непрекъснато обновяване на творческия поглед към темата. Както вече стана дума по-горе, художниците, които се обръщат към Балчик в тези години, са многобройни: Иван Кънев, Иван Чернев, Йордан Парашкевов, Никола Даскалов, Николай Дабов, Светлин Русев, Генчо Дръцков, Борис Ненов, Георги Ванев, Георги Горчев, Димитър Витков, Ивайло Мирчев, Димитър Чолаков, Дило Дилов, Радко Мурзов, Илиян Лалев, Олга Вълнарова, Любен Диманов, Ванко Урумов и много други.

Пейзажите на Иван Чернев представляват интерес с изключително разнообразния си подход – сякаш художникът е преминавал през различни живописни и стилови експерименти през годините. В „Балчик – стара улица“ от 1972 виждаме улица с къщи и местните скали зад тях, разработени ярко и контрастно, със светлосянка, изявяваща обемите, и същевременно с богатство от живописни нюанси и акценти. В „Балчик“ от 1975 композицията е от крайбрежните части на града, разгърната в дълбочина и разположена в по-необичайния вертикален формат. Конструктивно-синтетичното виждане за обемите на сградите е подчертано от големия паралелепипед на знаковата за Балчик сграда на Зърнената борса. Тъмно оцветеното море и условния цвят на небето придават условен и малко иреален вид на цялата композиция. За разлика от тези две картини, двете платна със заглавие „Циганска махала“, съответно от 1977 и 80-та, са в монохромна гама, почти черно-бели и със странно осветление, огряло терена и къщите като прожектор или лунна светлина, оставящо небето почти черно. Внушението е силно и запомнящо се. Пейзажът на Йордан Парашкевов „Поглед към Балчик“ от 83-та е изглед от залива, решен в меки, пастелни тонове в сиво-синьо и хладно бежово. Художникът показва изключително чувство за баланс на едрите и дребни форми в композицията и за цвета. „Улица в Балчик“ на Георги Ванев от 83-та представлява изглед от така характерната извита и денивелирана главна улица в стария град, където сградите се редят едни над други. Решена в изискана топлобежова гама, картината пресъздава градската атмосфера и внушава уют. Съвсем различни са двете композиции на Георги Горчев както в сравнение с работите на колегите му, така и помежду си. По-ранната – „Балчишка улица“ от 74-та – представя архитектурата на стария град в нейната типична стилистика. Необичайното тук е тъмното, почти черно небе, драматично контрастиращо със светлите сгради и улична настилка. В „Балчик – 7“ от 84-та наблюдаваме сложна плетеница от разположени едни над други сгради, дървета и клони. Погледът е увлечен от неизброимите засичания и натрупване на отделни планове и пролуки. Гамата е монохромна, почти условна. Пролічвава си тенденцията във втората половина на ХХ век авторите да търсят необичайни решения, използвайки натурата като изходен материал, без да се придържат докрай към нея. В този дух – на търсене на стилизирани и условни решения, които обаче имат силно емоционално внушение – са и композициите на Светлин Русев от 89-та година със заглавия, „Балчик“ – 2, 3 и 5. За тях той използва светла, почти до бяло гама за терена на залива и къщите, противопоставяйки твърдата им материя на въздушната и водната – в образа на небето и морето, предадени в тъмни цветове в платното „Балчик – 3“, а в останалите две морето е почти черно. В композициите на Генчо Дръцков отново виждаме как художникът е наблегнал на светлината на „Белия град“, както и на условността, но е осъществил тези художествени задачи в съвсем различна стилистика. Откровено бялото в „Бели къщи край галерията“ от 89-та рисува паралелепипедите на къщите почти без светлосянка, изгаряйки погледа с остротата си. То е подчертано от премерено сивия цвят на небето и дискретните акценти на дърветата и малките прозорчета, пръснати тук-там. В „Синята

портичка“ синият цвят е почти единственият в композицията, съставена от декоративните петна в перлени нюанси на бялото, светлобежовото и светлосивото. Центърът на картината е прорязан от черния ствол на дърво, което внася както ефектен контраст, така и необходимия баланс. Излъчването е едновременно на провинциална атмосфера и уют и на декоративна естетика.

Внимание заслужава серията картини от Балчик на Никола Даскалов. Рисувани около 86-та година, платната носят заглавия „Старият Балчик“, номерирани с поредни цифри. В тях художникът се интересува от комбинацията на градския пейзаж с морето, от съотношението и баланса на обемите, както и от специфичната светлина на черноморския град, идваща от контакта с водата, и огромния отрязък, който винаги се вижда от небето. В номер 4 например със силна стилизация са предадени къщите в бяло и бежово, както и стръмната улица. Заедно с голите дървета в другия край на композицията, те заграждат центъра ѝ – зает от морето, погледнато от високо. В декоративно изчистено съчетание на бяло и тюркоазено е решена осемнайсетата композиция, като само тънки, подобни на контур сенки рисуват формите на къщите. На морето е отредено огромно пространство, но погледът към него е между къщите. Това прави композицията необичайна, със силно декоративно излъчване. Ето как анализира неговата картина под номер 12 Милена Георгиева в своята статия: „Наблюдаваме добре премислена игра на студеното и топлото, на цветовите контрасти, на светлото и тъмното. Начупените скатни покриви, геометрично изявените обеми, силният декоративен ефект без светлосенки водят до модерния дух на работата. Тя завършва тази линия на експериментиране с кубистично-декоративните форми, към които обликът на Балчик явно провокира“⁵.

Сред българските художници, рисуващи Балчик, своето достойно място заема и Иван Кънев. В пейзажа си от 80-те години той показва характерен изглед от града, като във вертикалния формат включва и величествения обем на варовиковите пирамиди. При пластичното изграждане на композиционните компоненти Иван Кънев ги разлага на отделни равни петна, като по този начин постига както богатство на цветовете нюанси, така и декоративност. В пейзажа му от 2000 погледът е към морето, рамкирано между две къщи и подчертано от топлите им фасади. В този случай необичайното отрязване на кадъра и включването на правоъгълните стени заедно с равната линия на морския хоризонт, напомня на абстрактна композиция, но същевременно има голяма дълбочина и излъчва топлота. Иван Кънев запазва интереса си към морския град и се връща многократно към него, подобно на много други художници.

Темата за Балчик, от местна тема за малък черноморски град, се превръща в една голяма тема в нашата живопис. Това става с натрупване на годините, през които той не престава да предизвиква интерес и благодарение на художниците от няколко поколения, вклю чили го като тема в творчеството си. Създава се една традиция, чиято линия продължава през годините и до днес. Много от съвременните български художници продължават да пътуват до Балчик и да рисуват, вдъхновени от неповторимата му атмосфера, като продължават живописната традиция.

БИБЛИОГРАФИЯ

1. **Василчина, В.** Градът Балчик и дворецът на кралицата. Митове и реалии в балканското културно и художествено пространство (до края на 20-те години на ХХ-ти век). // *Проблеми на изкуството*, 2008, № 4, с. 25–33. [Vasilchina, V. Gradat Balchik i dvoretsat na kralitsata. Mitove i realii v balkanskoto kulturno i hudozhestveno prostranstvo (do kraja na 20-te godini na XX-ti vek). // *Problemi na izkustvoto*, 2008, № 4, s. 25–33]

2. **Георгиева, Милена.** Фонд „А“ – лицето на живописиста в Балчишката галерия. // *Проблеми на изкуството*, 2008, № 4, с. 8–14. [Georgieva, Milena. Fond „A“ – litseto na zhivopista v Balchishkata galeriya. // *Problemi na izkustvoto*, 2008, № 4, s. 8–14]

3. **Димитрова-Рачева, П.** Асен Петков – художникът от Балчик [1922–1976]. Варна, 2016, 95 с. [Dimitrova-Racheva, P. Asen Petkov – hudozhnikat ot Balchik [1922–1976]. Varna, 2016, 95 s.]

4. **Димитрова-Рачева, П.** Румънски художници рисуват Балчик – По материали от румънски колекции и ХГ Балчик. // *Проблеми на изкуството*, 2008, № 4, с. 19–24. [Dimitrova-Racheva, P. Rumanski hudozhnitsi risuvat Balchik – Po materialii ot rumanski kolektsii i HG Balchik. // *Problemi na izkustvoto*, 2008, № 4, s. 19–24]

5. **Кисьова, Д.** Изложбата на Иван Кънев. // *Изкуство*, 1982, № 8, с. 8. [Kisyova, D. Izlozhbata na Ivan Kanev. // *Izkustvo*, 1982, № 8, s. 8]

⁵ **Георгиева, Милена.** Фонд „А“ – лицето на живописиста в Балчишката художествена галерия. // *Проблеми на изкуството*, 2008, № 4, с. 10–11

6. **Коларски, В.** Обликът на нашата страна в творчеството на българските живописци. // *Проблеми на изкуството*, 1971, № 1, с. 39–47. [Kolariski, V. Oblikat na nashata strana v tvorchestvoto na balgarskite zhivopistsi. // *Problemi na izkustvoto*, 1971, № 1, s. 39–47]
7. **Коларски, В.** Проблеми на пейзажната ни живопис през 30-те и началото на 40-те години. // *Изкуство*, 1978, № 1, с. 23–29. [Kolariski, V. Problemi na peyzazhnata ni zhivopis prez 30-te i nachaloto na 40-te godini. // *Izkustvo*, 1978, № 1, s. 23–29]
8. **Коларски, В.** Юбилейна изложба на Иван Христов. // *Изкуство*, 1975, № 7, с. 30. [Kolariski, V. Yubileyna izlozhba na Ivan Hristov. // *Izkustvo*, 1975, № 7, s. 30]
9. **Колев, Б. Иван Христов.** // *Изкуство*, 1967, № 5, с. 7–9. [Kolev, B. Ivan Hristov. // *Izkustvo*, 1967, № 5, s. 7–9]
10. **Митева, М.** „Потпури“ от Балчик. // *Проблеми на изкуството*, 2008, № 4, с. 53–56. [Miteva, M. „Potpuri“ ot Balchik. // *Problemi na izkustvoto*, 2008, № 4, s. 53–56]
11. **Михалчева, И.** Никола Танев. // *Изкуство*, 1977, № 3, с. 16. [Mihalcheva, I. Nikola Tanev. // *Izkustvo*, 1977, № 3, s. 16]
12. **Пауляну, Д.** Балчик в румънската живопис. // *Европа* 2001, 2009, № 3, с. 28–29. [Paulyanu, D. Balchik v rumanskata zhivopis. // *Evropa* 2001, 2009, № 3, s. 28–29]
13. **Пенкова, Б.** Ретроспективна изложба на Петко Абаджиев. // *Изкуство*, 1980, № 2, с. 32–34. [Penkova, B. Retrospektivna izlozhba na Petko Abadzhiev. // *Izkustvo*, 1980, № 2, s. 32–34]
14. **Пешев, В.** Трета самостоятелна изложба на Йордан Парашкевов. // *Изкуство*, 1971, № 8, с. 45–46. [Peshev, V. Treta samostoyatelna izlozhba na Yordan Parashkevov. // *Izkustvo*, 1971, № 8, s. 45–46]
15. **Цокова, Е.** Петко Абаджиев. // *Изкуство*, 1973, № 5, с. 25. [Tsokova, E. Petko Abadzhiev. // *Izkustvo*, 1973, № 5, s. 25]